

VESTNIK

Znanstvena priloga „Zori“.

Izhaja vsaki mesec 15. dne. Cena letos 1 gld. 20 kr.

V Mariboru 15. septembra 1875.

Viljem Penn.

Od spisatelja „J. Washingtona“.

(Dalje.)

Penn sam se je pripravljaj na pot v Ameriko, da bi uredil vse razmere med naselniki, a zadrževala ga je smrt njegove matere, kateri je bil neprestano in od nekda vže posebno udan. Kmalu po njeni smrti je priobčil omenjeni ustav nove naselbine s pristavkom, da se imajo zbrani naselniki o njej posvetovati in jo potrditi. Nij ga ustava na svetu, pravi Penn v predgovoru, kterege ne bi bila promenila promemba časov, krajev in drugih posebnih okolščin; zato naj se ustanovijo vse razmere po načelih in določbah, ktere se mu za nove naselnike najprimernejše zdé. Clarkson, Pennov životopisec, je posnel glavne članke tega ustava. Vlada je bila izročena namestniku in dvema zboroma naselnikov. Namestnik ali glavlar je sicer predsednik omenjenima zboroma, vendar ima sam le tri glasove. „Krajinski zbor“ naj šteje 72 članov od naselnikov izvoljenih izmed sebe; ena tretjina t. j. 24 izmed njih mora opravljati 3 leta, druga tretjina le 2 leti, zadnja pa le eno leto. Ta zbor naj pripravlja nove postave ter na to gleda, da se tudi izpolnjujejo; skrbi naj za mir in varnost v krajini; določuje naj, kje se imajo napraviti luke, mesta, trgi, ceste in druge občinske stavbe; nadzoruje naj državno denarstvo, ustanavlja sodišča, šole in obdarjuje naj iznajditelje koristnih naprav. V vsakem zboru mora jih vsaj 2 tretjini biti zbranih, da morejo veljavno se posvetovati in postave sklepati, dve tretjini se morate tudi izrekati za vsako potrebno postavo. — Občni zbor obsega prvo leto vse naselnike, drugo pa le dvesto od njih, in tako dalje po razmeri vseh prebivalcev. Ta zbor se ne posvetuje, ampak

o postavah, ktere so mu predložene od glavarja in krajinskega zbora, sklepa le z „da“ ali „ne“, postave potrjuje ali jih pa zametuje brez razgovorov. Glavarju nasvetuje tudi sodnike in pomirne može, in glavar mora vsaj polovico izmed zaznamovanih mož postaviti za sodnike in pomiritelje. Ta ustav se brez privoljenja glavarjevega in šest sedmin vseh zastopnikov v krajinskem zboru ne sme nikdar promeniti, prikratiti ali odpraviti.“

Pred odhodom v Ameriko skušal je V. Penn v okom priti vsakemu prepiru med seboj in vojvodo Yorkskim in njenimi nasledniki. Dobil je od tega še posebno pismo, v katerem mu vojvoda Yorkski odstopa vse znane in neznane mu pravice do Pennsilvanije in njenih delov. A s tem še nij bil zadovoljen. Poleg Pennsilvanije bivala je od Švedov in Holandcev poseljena krajina, navadno „teritorij“ imenovana, ktere posestnik bil je vojvoda Yorkski. V. Penn je prevedel veliko korist za svojo naselbino, ko bi ž njo bila tudi krajina združena. Prosil je vojvodo, naj mu jo odstopi. Ta mu to rad stori in v posebnem pismu od 24. avgusta 1682 je vojvoda Pennu in njegovim naslednikom odstopil teritorije in vse svoje pravice do njih. —

Ko je vse drugo opravil, poslovil se je od svojih, od žene in otrok; a ker je takrat pot v Ameriko bila kaj nevarna, zato nikdo nij mogel vedeti, ali se bode še kedaj živ povrnil. Poslovil se je torej pismeno od svojih tako, kakor bi jih nikdar več ne imel videti. Tu naj stoji samó nekaj najiminitnejših besed iz dotičnega lista: „... Predraga moja žena! Spominjaj se, da si bila ljubezen moje mladosti in čestokrat veselje mojega življenja — uajbolj ljubljeno, pa tudi najdostojnejše in najbolj čislano moje posestvo; vzrok tej ljubezni pa so bile dosta bolj tvoje notranje lastnosti kakor zvananje, s kterimi si bila sicer bogato obdarjena. Bog sam vé in tudi ti veš — in jaz smem reči, da najin zakon bil je zakon sklenen od božje previdnosti. Božja podoba v nama je bila zmeraj prva, pa tudi najljubeznivejši in najprimernejši kinč v najnih očeh. Zapustiti te moram in ne vem, ali te še kedaj na tem svetu vidim ali ne. Mojo podobo nosi v svojem sreju; v njem naj počiva, dokler živiš.“ Po tem ogovarja svoje otroke: „Vbogajte predrago mater, ženo, ktere kreposti in dobro ime vam je v čast; kajti nij je sedaj žene, ki bi se bolj odlikovala v poštenosti, milosrčnosti, človekoljubnosti, kreposti in previdnosti — v lastnostih torej, ki se redkokrat nahajajo pri ženah njenega stanu in rodu. Zato jo čestite in ubogajte, dragi moji otroci; ona je vaša mati, veselje in ljubezen vašega očeta. Ljubite jo, kakor je ona srčno in močno ljubila vašega očeta ter ga med raznimi mladenči izbrala za moža. Slabotna sicer in velikodušna, vendar je v mladosti za vas prenašala vse težave ter prelubeznjivo za vas skrbela, kakor mati in odgojiteljica. Pred bogom vas opominjam: čestite vašo mater in jo vbogajte; ljubite jo in skazujte jej vso otročjo udanost.“

1. septembra 1682 odplavala je ladija „Welcome“ iz Deala v Ameriko, kamor je nesla V. Penna in okoli 100 drugih izselnikov: po večem kverkejev. Niso bili še dolgo na morski pučini, ko na ladiji začno koze tako hudo razsajati, da je umrlo okoli 30 ljudi. Črez 6 tednov dospe ladija v Ameriko, sredi meseca oktobra, in naselniki so v reki Delawaru stopili na suho.

Ustanovitev mesta Filadelfije.

Pennsilvanija je dežela od stvarnika bogato obdarjena. Le nekatere pokrajine so popolnem ravne, drugodi pa so nepretrgano vrsté hribi in doline. Velike reke: Delaware, Susquehanna, Shuylkill, Alleghany, Ohio in dr. je namakajo po vseh delih. Zemlja je jako rodna, v sebi pa hrani prebogate zaklade raznovrstnih kovin in drugih rudnin. Takrat se ve da je bila skoro vsa dežela zaraščena z gostimi gozdovi, po katerih so se leno valile reke.

„Leta 1681“, piše neki povestničar mesta Filadelfije, „bila je površina, na kateri sedaj stoji Filadelfija, krita z gozdovi, v katerih so imeli ljudje in divje zveri zelo enake pravice.“

Ladija z izselniki je plavala proti reki Delawaru in Penn je došel najprej do onih krajev, ktere mu je vojvoda Yorkski odstopil in ki so bili od Holandčanov in Švedov poseljeni. Polkovnik Markham jih je bil pripravljaj na Pennov dohod in sprijeli so ga z vso mogočo udanostjo. Okoli 3000 naselnikov zbralo se je blizu sedanje Filadelfije v mestecu New-Castlu, kjer je Penn stopil na suho. Tej zbrani množici naselnikov naznanil je Penn, da hoče z ljubeznijo in udanostjo jih vladati. Potem je šel v Novi Jork, kjer je ostroumni mož opazoval vse razmere zasebnega in občnega življenja ondešnjih naselnikov, da bi se naučil tudi za naselnike svoje pokrajine po očetovsko skrbeti.

Vrnivši se sklical je vse naselnike v kraj Upland sedaj Chester imenovan. Ko se je zbor uredil, sklenil je najprej zedinjenje teritorij in pokrajine v eno deželo ter Holandčane, Švede in druge ondešnje naselnike sprejel med člene iste države. Potem so se postave, ktere je Penn na Angležkem bil načrtal, potrdile, le tu pa tam so se nekoliko predrušile, ali pa se jim dodal po kaki pristavek. Med temi je spomina vreden sledeči: „Vsi dvanajstletni otroci morajo se učiti kakega obrta ali kakega rokodelstva, da ne bode v deželi postopačev in nepotrebnih ljudi. Vse pravdne tožbe morajo sodniki s kratka in čem hitreje poravnati. Sodnijski stroški naj so mali ter njih cene za vsaktero opravilo v posebnih listinah zapisane in v sodiščih obešene. Vse po krivici zaprte ali obdolžene osebe smejo dvojno odškodovanje od tožnikov zahtevati. Viljem Penn bil je tega mnenja, da se hudodelniki morajo zaradi tega kaznovati, da se drugi ustrašijo hudodelstva; sodnik mora tudi za to skrbeti, da se v družbi krščanski

hudodelniki tudi poboljšajo. Dvoje glavnih hudodelstev bilo je sprejetih v kaznenik: uboj in deželno izdajstvo. Vse ječe pa so bile prav za prav delalnice, v kojih so hudodelniki morali pridno delati, pak zmerno in pošteno živeti. Vse je bilo izvrstno urejeno; naselniki, večidel pametni in pobožni možje, zapustivši vsled verskega proganjanja in političnega tlačenja svojo evropsko domačijo, pokazali so se precej s začetka jako navdušeni ter si prizadevali novi svoji domovini v bodočnosti svobodomiseln in dober ustav podeliti, kajti le vsestranska svoboda — državljanska tako kakor verska — v resnici podpira razvoj človeštva, in njega gmotnega in duševnega napredka; a vsakoršno zatiranje, mrzenje, črtenje in proganjanje, bodi si v državljanskem ali pa verskem obziru, navadno samim zatiralcem in tesnodušnežem škoduje.

Drugod so naselniki mislili, da so storili vso svojo dolžnost, ako so si svoja posestva od države ali od dotičnih podvzetnikov odkupili; V. Penn pa nij bil teh mislij. Vže s prva je posebno naročil svojim pocblaščencem, z Indijani se pogoditi; zato jim je izročil posebno pismo, v katerem pravi, da bi rad posestva ž njih privoljenjem užival. Pooblaščenci so se res v tem smislu z Indijani spravili in zastran pokrajine pogodili. Kmalu po svojem dohodu sklical je Penn glavarje ondešnjih Indijanov k posebnemu shodu, v katerem bi se prejšnja pogodba še enkrat očitno ponovila in potrdila. Blizu sedanjega mesta Filadelfije, ki šteje sedaj črez 700.000 stanovalcev, zbrali so se Indijani in Penn s svojimi naselniki v senci nekega jako košatega bresta. Indijani prišli so v jako množnem številu in po svoji navadi vsi oboroženi, Penn pa s svojimi prijatelji prišel je neoborožen, samó prepasan z modro svilnatim pasom, v roci držeč zaviti pergament, na katerem so bili vsi pogoji z Indijani zapisani. Drugače pa se Penn nikakor nij od svojih drugov odlikoval.

Pri njegovem dohodu so Indijani odložili orožje ter se na tla usedli; potem pa so njih glavarji Pennu naznanili, da so pripravljeni poslušati ga. Poročilo o glavnih točkah tega zanimivega govora se je ohranilo ter se blizu tako-le glasi:

„Veliki duh, ki je njega in njih ustvaril, ki vlada nebo in zemljo in ki pozna najskrivnejše misli človeške, vé tudi, da bi on in njegovi prijatelji radi ž njimi v miru živeli ter jih po svojej moči podpirali. Njih navada nij, sovražno orožje rabiti zoper ljudi; zato so prišli neoboroženi. Nikdar niso bili namenjeni komu škodovati in s tem velikega duha žaliti, ampak vedno pri volji, njim le koristiti. Široka pot dobre vere in dobre volje jih je danes zedinila, da bi vsi očitno in prav po bratovsko se med seboj spravili.“

Po teh besedah razgrne pergament ter jim čita pogodbo za pogodbo, ktero jim tolmač po indijanski razloži. Nikdar jih nikdo ne bode motil pri

delih in opravkih, tudi v istej krajini ne, katero so Angležem prodali. Da bi svoja polja zboljšali in svoje rodovine lože živili, pripušča se jim vse storiti, kar je Angležem dovoljeno. Ko bi med njimi nastali prepiri, poravna jih dvanajstero mož, katerih polovica se izmed naselnikov, polovica pa izmed Indijanov izbere. Potem jim je še enkrat plačal zemljo ter jih bogato obdari z raznim blagom. Potem položi pergament na zemljo ter pravi, da je ona skupna vlast Indijanom in naselnikom. Nikdar pa ne bode ž njimi tako ravnal, kakor Marylandci, da bi jih le otroke ali brate svoje imenoval; kajti stariši morejo v časih svoje otroke preostro strahovati in bratje se v časih razpró med seboj. Tudi noče njih medsebojnega prijateljstva primerjati z verigo, kajti če jo dež zmoči, razjé jo rada rja, ali pa lahko na-njo pade kako drevo ter jo raztre; ampak čislal jih bode kot kristijane ali kakor bi človeško telo bilo razdvojeno na dva enaka kosa. Nazadnje vzame pergament ter ga izroči najjimenitnejšemu indijanskemu glavarju ter mu pravi, naj ga skoz tri rodove dobro hranijo, da bodo tudi njih otroci vedeli, kaj so danes storili in kako so se pogodili.

V dolgih govorih so odgovarjali indijanski glavarji ter obljubili v miru in ljubezni živeti s Pennom in njegovimi potomci, dokler bodeta solnce in luna sijala.

Tako je bila ta mnogokrat omenjena pogodba sklenena, jedina pogodba med divjimi Indijani in krščanskimi naselniki, ki nij bila s prisegami utrjena in nikoli porušena. Velikanski brst pa, pod katerim je bila ona sklenena, stal je še 130 let, obče čislán od ljudij okoli stanujočih.

Zemljemérec Tomaž Holmes bil je s Pennom prišel v Pensilvanijo ter ono pokrajino natanko zmeril. Penn si je sam napravil stanovanje na nekem otoku v reki Delawaru, malo angležkih milj daleč od slapov Trentovskih, nasproti današnjemu mestu Burlingtonu. Imenoval je to stanovanje Pennsburg. Potem je premišljeval, kje bi postavil glavno mesto nove naselbine; izbral si je oni kraj, ki se je naselnikom, ki so se na ladiji „the Shields of Stockton“ leta 1678 peljali v Burlington, zdel za to najugodnejši. To sta ona dva prostorna zemeljska kosa med plovnima rekama: Delawarom in Shuylkillom. Blizu so bile kamenne rude, ki so dajale najlepši zidovni kamen za novo mesto. Tako je priroda sama, rekel bi, odmenila ta kraj za cvetoče mesto.

Vže pred Pennovim dohodom so se bili nekteri naselniki onde naselili ter si koče iz drevnega lubja po indijanski postavili, ali pa si po brežinah obeh rek izkopali velikih jam v stanovanja.

(Dalje prih.)

Dr. Vuk Stefanović Karadžić,

preporučitelj narodne književnosti srbske.

Hr. Fekonja.

(Dalje.)

Vuk bijaše čovjek srednja stasa, neobične fizionomije, kakvu možeš vidjeti samo daleko v Srbiji i Crnoj gori — jako promaljavućih se lica, malih, tamnih, dubokih, vatrenih očiju, gotovo uvijek oborenih, koje zasjenjivahu široke osjedjele obrve; s repatimi, dugimi brkovi. Odievao se u dugu haljinu, a obuvao visoke čizme. U prostranoj sobi, čije bi stiene resili likovi junakâ iz dobe srbskoga ustanka, načinjeni ponajviše učenom i umnom mu kćerju Minom — na kožnu kanapetu pred dugačkim stolom obloženim knjigami i papiri, a s lieva njegova ne mala knjižnica gore do tavana (stropa), koju viseće nad njom gusle rek bi krunišahu, sjedio bi starina Vuk, s liepim srbskim fesom na glavi, u rukama držeć brojenice (kronicu, čislo); o boku mu stajala štaka.

Dočekao bi Vuk svakoga uvijek prosto a prijateljski, pače srdačno. Sjedavši gosta molio bi ga, neka mu ne zamjeri, što ne skida kape, ne kao za to, da ne bi opazio dugih, riedkih mu vlasî, nego jer su tako Srbi (u kneževini, Cernojgori itd.) navikli; nu s toga, što bijaše uvijek pokrit, više puta nabladvîši se, godine i godine boljela ga glava. S Vukom mogao je čovjek Nesrbin razgovarati se njemački ili ruski, a razumievao je također češki i poljski. Njemački i ruski je gladko govorio. Ako pak bi poposjetnik samo pomalo znao srbsko-hrvatski jezik, pa bi zamolio Vuka, da govori maternjim jezikom, onda ne bi govorio nerazumljivom smjesom erkvenoslovljensko-rusko-srbskom (kao što bijaše onda ponajviše običaj u srbskih „naučenjaka“), već čistim živim jezikom svojega naroda. Ako je tudjin htio Vuka još poblîže da poznaje, valjalo bi mu samo zametnuti besjedu o Srbih, o njihovih uredbah, običajih i navadah, ili Srbâ u obće spomenuti, odmah bi se Vuku razvedrilo lice te bi veoma tronut pripoviedajuć riečju prostom, a bogatom najdubljimî mislimî, zaveo slušača u sredinu srbskoga naroda, u sviet mnogomu do tada nepoznat. Tiem bi tudjinac Srbe zamilovao a Vuka samoga mnogo cienio radi ljubavi do njegova naroda i sbog njegova čudnovato obširnoga znanja. Znao je Vuk sve, što bi bilo vriedno znati o Srbih.¹⁾

Na svojih putovanjih po Njemačkoj, Rusiji, a osobito po slavjanskih zemljah austrijskih pridobio si je Vuk mnogo prijatelja i štovatelja. Medju

¹⁾ Tako je od prilike pisao o Vuku ruski književnik Ismail Ivan Sreznjevski, prof. na svenčillištu harkovskom, koji se bijaše g. 1842. duže vremena bavio u Beču, u „Moskovskom Sborniku“ i. g. (V. „Slavische Blätter“ Illustrirte Monatshefte, herausgegeben und redigirt von Abel Lukšić. Wien 1865. Nr. 3.)

ove idu, osim već napomenutih, Ranke, Laboulaye, profesor Mihail Petrovič Pogodin, kojemu je Vuk za skupe novce pribavio prvih tiskanih knjiga slavjanskih te si s njim dopisivao do smrti, Šafařík, kojemu je priobćio takodjer gradiva za njegovu poviest jugoslovenske književnosti, Miklošić i mnogi drugi odlični muževi svih naroda; a pismeno je obćio takodjer s našim pokojnim Cafom.

Ne manja odlikovanja dopadnuše ga od strane akademijâ znanosti u Beču, Berlinu, Petrogradu itd. Sveučilišta u Jeni i u Harkovu dodaše mu iz počasti stepen doktorski; a bio je učenih društva: petrogradskoga voljnoga ljubitelja ruske slovesnosti, krakovskoga, türinško-saksonskoga za iztraživanje otačbinske starine, kr. götinzkoga i moskovskoga historije i starine ruske član dopisatelj itd. itd. — Častili su Vuka i prvi vladari evropski odlikujući ga radi njegovih literarnih zasluga. Ruski car Nikola I. pozva ga na petrogradsko sveučilište pa mu dade mirovinu, a sadašnji Aleksander II. prigodom praznovanja tisučogodišnjice ruskoga carstva u Novgorodu 8. (20.) sept. 1862 dade mu komanderski krst (križ) s krunom reda sv. Ane 2. stupnja; austrijski cesar Ferdinand I. podari mu g. 1848. demantni prsten, a današnji cesar i kralj zlatnu kolajnu (medalju) za umjetnost i znanost i Franjo-Josipov red 3. stupnja; pruski kralj Vilhelm III. podieli mu g. 1852. red crvenoga orla 3. stupnja. Prijateljevali su mu i srbski knezovi, tako Miloš Obrenović, koji se je od njega i čitati učio, podpirajuć ga kod izdavanja njegovih spisa; isto bi činio crnogorski vladika Petar Petrović Njegoš II., pa i knez Danilo poklonivši mu red za neodvisnost Crne gore itd. —

Ali, tako je to u svijetu. Istina je: „Non est propheta sine honore nisi in patria sua et in domo sua et in cognatione sua.“¹⁾ A i o Vuku možemo reći: „In propria venit, et sui eum non receperunt.“²⁾

Svećenici i skoro vsi tadašnji znanostmi se baveći ljudi kod Srbâ težijahu sve za nečim na veliko i na visoko, tudjeći se od svoga čestitoga naroda, što ralom ore i motikom zemlju kopa, ili šlo smjerno koji zanat (rukotvorstvo) tjera. „Visokoučenost“, koju crpahu po tudjinskih velikih školah, od učitelja tudjinaca, zaniela jih bila toliko, da su mnogi od njih krasni jezik narodni mrzili, misleći u nesmotrenosti svojoj, da je pokvaren iz crkvene slovjenštine, turskimi riečmi sa sviem nagrđen i, kako se Vuk oštro izražuje, „samo svinjarski i govedarski jezik,“³⁾ te s toga za više narodne svrhe nepodoban, neprikladan. Njihov književni, a i po-

¹⁾ Nije prorok bez časti osim u domovini svojoj i u domu svojem i u rodu svojem. (Mark. 6, 4.)

²⁾ K svojim dodje, a svoji ga ne primiše. (Joan. 1, 11.)

³⁾ U predgovoru k slovnici.

slovni jezik ne bijaše niti srbski, niti ruski, niti staroslovenski, nego samo krpež, i to zvuču oni „sloveno-serbskim“ jezikom. Vukov slog i način pisanja činio bi jim se odviše prost i nesgraban. I baš radi toga imao je Vuk silu zala i ocrnjivanja od svojih protivnika podnieti. — O tom nam Sandić l. c. evo sljedeće poruča:

„U nas se onako po starinski mislilo, pa donekle i verovalo: ko je stariji, taj je već po tome i pametniji; a što je ko veći gospodin čovek, tim je i učeniji i mudriji!

„S toga se diže, uprav reći, čitava hajka na Vuka, na njegov pravopis i na njegov, kao što zvuču, „prostački, paorski“ jezik i način pisanja.

„I to njima dosta ne bijaše.

„Kad se videlo, da omladina listom pristaje uz Vuka, te uz svoj čestiti i nepokvareni narod, i da većma ljubi svoje narodne pesme i ostale narodne umotvorine neg sve druge „premudre“ tudjinske — udariše naši zakorelci na Vuka starim putem, starim zlom: opadanjem pred svetom, potvaranjem pred vlastima. A kad na svet izadje i pomenuti, u srpskom prevodu „Novi zavet“, tad još pridodaše i po narodu ružan glas pustiše: da Vuk hoće Srbije da pošokči¹⁾ — ma da je svak, ko je god od njih Vuka poznavao, dobro znao, da bi on pre glavu svoju dao, nego-li prevrnuo verom svojih praotaca.

„U Srbiji dodju i nagovore kneza Miloša, te se zabrani kneževskim ukazom: da se niko ne usudi pisati jotom repatom. Pod „repatom“ jotom razumevali su pravopis Vukov.²⁾ Ta preka zabrana podrža tamo sve do naših dana, dok ne dodje u Srbiju, da i po drugi red vlada, u istini „svetli“ i prosvećeni knez Mihailo.

„Zabrana se ta dopadala i našim s ove strane starešinama crkvenskim pa čak i školskim, te se i ovde u nas³⁾ na svakog „Vukovca“ popreko gledalo, ko bi smeo jotovski da piše; a mnogom je bogme ta „prodrzljivost“ i zagorčila.

„Pa ni toga njima dosta nije bilo.

„U Beču oni tajom opadnu Vuka i potvore na-nj, da on, bajagi (bojá da)

¹⁾ Srbi grčkoga zakona zovu one, koji su zakona rimskoga, šokci; dakle pošokčiti = od grčkoga zakona prevjeriti na rimski. — Uzrok tomu nahodili su gdje-koji — u latinskom „j“, koje je slovo Vuk u ćirilsku azbuku uveo, pa su mislili, da je on na to naređen od rimske propagande! Za to su i njegov prievod novoga zavjeta zabranili, a slovnici mu i riečnik (1. izd.) spalili!

²⁾ Zarad slova „j“.

³⁾ t. j. u Ugarskoj.

spevava pesme o „nekakvim srpskim carima i kraljima, knezovima i vojvodama“ pa tim buni narod, te ga jedva mimoidje sud i tavnica.“

Kraj ovakovih bieda bijaše Vuku uvijek boriti se još s nevoljom i siromaštvom. Mnogi držahu smjernoga i čednoga starinu za čovjeka imovita, jer nikomu ne dosadjiva, da mu otvori dobrotvornu ruku. Ali tomu ne bje tako. Ono podpore, što je dobivao iz Srbije i Rusije, trošio bi ne samo na uzdržanje prije mnogobrojne porodice, nego i na česta putovanja u književnom poslu te na izdavanje knjigâ; najposlije nadje se već u takovoj nevolji, da morade prodati dragocjen prsten, počastni dar cesara Ferdinanda, da plati tiskarske troškove. Po smrti mu nadje se dakle i duga, koji porodica na nesmiljeno zahtjevanje i prietnju sudbene ovršbe morade i uzmože namiriti samo veledušnom podporom cesara Franje Josipa, koji udovi pokojnikovoj u toj nevolji pokloni 1000 for. —

(Dalje sledi.)

Gledanje z obema očima.

Dr. Križan.

Človek hrepeni za spoznanjem prikaznij, ktere se v naravi dogadjajo, in pri tem mnogokrat na telo pozabi. On marno redi in odeva telo, ali malokdaj si prizadeva nje pazljiveje in natanje opazovati. Kaka publa lepotica utegnola bi reči, da bi grdo bilo, če človek ne bi imel dve oči, ali če bi mu eno večje bilo nego drugo, ali le malo kedaj se kateri sam vpraša, čemu ima človek dve oči? Predno na rešenje tega vprašanja idemo, recimo kaj o počutku in začutjenju svitlobe.

Oko kakor tudi drugi počutki našega telesa ima posebni nerv ali živec, tako imenovani očesni nerv, ki svojo čutjenje v možgane vodi, kjer se on zaveda in predstavo vzbuja. Da to ne bi tako bilo, moral bi kateri koli učinek namerjen na razne dele našega telesa občutek svitlobe vzbujati. Čutnost očesnega nerva je tedaj znameniti vzrok občutku svitlobe. Ta občutek pa ne more vselej svoj vzrok v zvananjej svitlobi imeti, nego vsaki učinek na očesni nerv, kateri ga razdraži, vzrokuje občutjenje svitlobe. Znano je, da električna iskra, vodjena čez oko, in tudi pritisek očesa čutjenje svitlobe vzrokuje. Ali ta svitloba nij objektivna, kakor se je to nekđaj trdilo.

Fizika uči, da svitlobo trepetajoči eter vzrokuje. Solnce namreč širi na vse strane razno velike valove svitlobe s tem, da v svetskem prostoru nahajajoči se eter zatrepeče. Če ravno so ti valovi svitlobe gledé na moč, velikost in dolgost različni, vendar imajo ti vsi enake lastnosti, ker so vsi

istim zakonom podvrženi. Ali naše oko ne čuti vseh iz solnca izhajajočih valov, ker valovi največje in najkrajše dolžine ne morejo v očesu ob enem občutek vzbujati. Prve moremo kakor toploto, druge v kemijskih spremembah občutiti. Samo nihaji srednje dolžine teh valov morejo v očesu občutek svitlobe učinkjati. Najdeljši izmed srednjih valov trepetajočega etera vzrokuje v očesu rdečo bojo, najkrajši vijoličasto, med njimi ležeči pa narančasto, rumeno, zeleno, bistro in temno-modro. Če pa vsi valovi trepetajočega etera tisti čas pridejo v oko, tedaj oni občutek bele svitlobe učinkjajo. Res da s priprostim očesom ne moremo vseh teh boj v solnčnej svitlobi zapaziti, ali drugače je to s steklenim bridom (prizmo). Če pa dve ali več boj zmešamo, tedaj dobimo novo bojo. Kakor god tedaj v tej zmesi največi, srednji ali najkrači valovi trepetajočega etera premagujejo, tako pokazuje nam se ali rdeče-bela, zeleno-bela, modro-bela i. t. d. boja. Ali naše oko ne more vseh boj spoznati, ktere iz takošne zmesi izhajajo. Ta različna zmes postane edino, kakor to najnovejša preiskavanja potrjujejo, iz zmesi početnih ali temeljnih boj. Temeljne boje so: rdeča, zelena in vijoličasta. O začutjenju boj učí Joung*)-Helmholtz-ova teorija tako-le: V očesnem nervu nabaja se trojno vlakno, katerih prvo, če se razdraži, občutek rdeče, drugo občutek zelene, a tretje občutek vijoličaste boje učinja. Če n. pr. rdeča svitloba v naše oko pride, tedaj razdraži ona sicer vse tri vrste nervovih vlaknin, ali najmočneje ono rdeče boje, a mi vidimo tedaj rdečo bojo. Istim načinom vidimo zeleno in vijoličasto bojo. Če pride žolta svitloba v naše oko, tedaj ona nervove vlaknine za rdečo in zeleno bojo razdraži, tem pa se vzbudi zmes teh boj, t. j. žolta boja. Če pa rdeča čutiljivost premaguje, tedaj vidimo narančasto bojo, če zeleno, žolto-zeleno bojo. Modra svitloba razdraži zeleno in vijoličasto čuteče vlaknine, tem pa se vzrokuje zmes teh boj, t. j. modra boja.

Občutek in začutjenje boj ne more se takó razlagati, da bi se valovi posameznih boj z vlakninami očesne čutnice v možgane vodili; čeravno je bivstvo čutnice prozorno in zatorej tako, da bi valove direktno širiti moglo. Ali svitloba se edino v ravnem meru proži, pot vlakna očesne čutnice pa je kriv in za prožanje svitlobe nezmožen. Naše oko je tako vstvarjeno, da na mrežnici obrnene podobe predmetov postajajo, mi pa predmete pokončno vidimo. Da se to dokaže, vstanovilo se je več teorij. Tako so si prizadevali nekteri učenjaki dokazati, da naopačna podoba nij v pravem pomenu preobrnena; drugi so preiskavali hode, po katerih se obrnena podoba v možganih zopet obrača. Tako je Fick med zadnjimi trdil, da so v možganih vlaknine očesnih čutnic s svojimi tipali prikladno združene in da se po teh soglasja predmetu mesto določuje. Teorija, ki je na skušnjah osno-

*) Joung je namreč prvi to teorijo izmislil.

vana, pa uči, da človek o podobi na mrežnici nič ne vé, torej tudi tega ne, je-li je ta podoba obrnena, temveč nam občutek očesa edino o zvnanjih tvarinah in prigodbah znake podaje, a ta znamenja se učimo stoprav po vadbi in skušnji razumevati. Brücke veli v svojej fiziologiji: „Človek ima lokalno znamenje o nečem, kaj ali nad obzorjem ali pod obzorjem leži, lokalno znamenje o nečem, kaj ali na desno ali na levo leži, in ker lokalna znamenja iz tistega mesta izhajajoča zmeraj tiste dele mrežnice pogadjajo, zategadel se človek v prostornosti zna zavedati, ne ozirajoč se na obrneno podobo mrežnice.“

Pri začetjenju lokalne različenosti predmeta pripomaga nam poslednjič gibanje teles in očes, ravno tako kakor tudi tip.

(Konec prih.)

Бѣдникъ.

R. B.

Šče dnes je navada, ka se bedé pričakuje in pozdravlja mlado leto, a davni naši poganski spredniki počinali so mlado leto z božičem, to je 25. grudna, ter sprebedeli noč pred nastopivšim prerojenim mladim solncem, odtod označilna šega pri Srbovih in Bolgarih, kateri vso noč pred božičem ogenj pale in poleg njega skožnujo (bedé), in upravo od tega bedenja tako oziroma na ogenj, ki ono noč ne sme ugasnoti, kakor glede na čuvarje, rabi se povse prilično v srbščini izraz badnjak, badnji večer, a v bolgarščini бѣдникъ. Reka li Srbin hrastičem, ktere polaga badnji večer na ogenj, badnjaci, dela sevsema primerno, vsaj jim je treba vso noč žariti se, tore bedeti a ne utrti. Izvod te besede iz korenike бѣд olekšuje Bolgar govoreči: бѣдникъ = den pred božičem.

K. Miladinov piše v knjigi: Български Народни пѣсни. Vъ Zagrebъ 1861 na strani 521. Koleda. Vso noč pred božičem do svitanja deca hodi s koledački (paličkami) od hrama do hrama, in trka na vrata kličoča: „Koleda, babo, koleda.“ Davajo se jim kolači, kostanji in druge take reči; in na strani 523. Deca ima spletene vejice, katerim pravijo surovica. Z njimi rano na božič hodi od hrama do hrama, meša ogenj s surovicami in poje: „Surova boža, vesela godina, kolku jajca i pilci, tolku deca i jaganca.“ V Debarskih selih poradeva si deca lica in hodi na koleda od sela v selo poje in pleše, ter nosi rdečo zastavo z belim križem na sredi. V Magarovem kličo otroci: „Kolende, melende, surova (mlada) godina, cinc, kaka, daj m'edna kolaka“ (kolač).

Podobne prikazni javljajo se pri nas na Slovenskem na pametivo, drobna deca namreč v jutro rana hodi od hrama do hrama, od vesi v ves, imajoča

spleteno tepežnico, kateroj rahlo tepe, vsaj včasih črstvo maha po vsakterniku, ktereга sreča ali do njega pride, želeča mu trdno in dobro zdravje. Zato dobiva kolačke, orehe, jabelka, režnje itd. Velikemu pametivarju ponuja se macelj, sekira, zagvozda, a močnejšim deklinam kolovrat. Nežna dečica je kip prerojenega in pomlajenega solnca.

Milodinov pripoveduje: Den pred božičem je b̂dnik̂. Večer se zakuri ogenj, na kateri polagajo debele penjeve. Vso noč je treba ognju goriti. Od penja ostave kos, ki se ohrani za drugo leto, da se podžge ogenj isti večer. V Vodenu zakopajo ogorek v vinograd, da grozdje počrneje. Kakor se pokrije miza ta večer, tako ostaja, dokler božič ne mine. Od božiča do vodnic (bogojavljenja) žene ne delajo, ne pero, niti dece ne kopljo.

V Strugu pred božičem peko pituljice (povitice, gibanice) in s košoj delajo križ na vratih, omarah, brašniku in indi. Orači polagajo lemeš na klanik (prostor med zidom in ognjiščem) in na-nj delajo križ s košoj, takisto na črtalo. Deca hodi na kolede.

Haložan den pred božičem naravnost imenuje kolednik ali koledni post, odtod toliko rodovinskih imen: Kolednik. Francozi zvali so badnjak calendeau, chalendal. (Hanuš: Bâjeslovný Kalendář.)

Na Slovenskem okoli Ljutomera pravi se pevcem, hodečim pet o božiči, mladem letu in o treh kraljih, koledniki, koledujaki, in pesmim o teh prilikah rabljenim kolednice; ker pa je s tem petjem tudi neko beračenje za peneze ali druge darove združeno, zato koledovati = beračiti; magjarski koleda, Collecte; koledálni = beračiti; koldus, berač.*)

Samostav b̂dnik̂, ohranivši se samo v bolgarščini prek staroslovenščine, kakor v novoslovenskem dvojnik na -ma: delama, in kaj, izvaja se iz korenike b̂d, odkoder staroslovenski prilog b̂dr̂, vigil; nsl. beder, munter; srb.-hrv. badar, bolg. bodr̂, rus. bodryj, wachsam, bodrstvovat̂, wachen; ̂ je v srbohrvaščini kakor mestoma v novoslovenščini a, tore badar, badanj, tašt, strsl. t̂št̂; nsl. tešč, bedenj.

Da je iz korenike b̂d tudi bil prilog na -̂n̂, popričuje oblika b̂dnitel̂n̂, b̂dnitelnost̂ (Bogorov̂). Črka ̂ nikar ne moti, vsaj Miladinov uči: „vmesto trite bukvi ̂, ̂̂̂, koji imaju ednako proiznošenje, upotrebihme edna ̂: ŝnce, ŝrce, r̂ka, vm. ŝnce, ŝrce, r̂ka.“ Prava pisava upitnega samostava je tedaj v bolg. b̂dnik̂ (strsl. bi bilo: b̂dnik̂). B̂dnitel̂n̂ iz b̂d, b̂dn̂, b̂dniti, b̂dnitel̂ (rus. bditel̂), b̂dnitel̂n̂, b̂dnitelnost̂, ali po sedanji bolgarski pisavi: b̂dnitelnost̂. Ako je po takem iz b̂d mogoč prilog b̂dn̂, kar potrjuje navedena oblika, povse pravilno iz iste korenike badnji, Wache (von b̂d̂ti); Drobničev „Mali

*) Na Kranjskem so „koledniki“ tudi = birači „bire“ (duhovniške). J. Pajk.

rěčnik na str. 2. in badnjak (= bǎdnik); zbog srb.-nsl. -njak primerjaj svěćnik, svěćnjak i. t. d.

Bǎdnik (večer) po takem iz korenike bǎd pomenja vigilia, za kar nijeno slovansko narečje nima točnega in na tenko odgovarjajočega izraza nego samo bolgarščina, pa šče istemu bolgarskemu slovarjepisцу Bogorovu bil je samostav bǎdnik neznan, ker v frensko-bulgarskem rěčniku pod besedo vigilé piše: navečerie, hrv. nadvečerje, u oči, rus. vsenoščnoe bđenie. Bednik bodi občno blago = vigilia.*)

Opombe k slovničkej razpravi v „Vestn.“ III. 4. p. 61.

iz „krajnškega“ podnarečja na Štajerskem.

Priobčuje J. S.

Prebivalci na obeh straneh gore „Boč“-a, koja sredi med Mariborom in Celjem spodnje Štajersko prerezuje, nazivajo eni druge: „Drevinci“ — Krajnčani;** na mariborskej strani Boča so Drevinci, na celjskej pa Krajnčani. To imenovanje je porógljivo in nepriljubljeno, kajti o samih sebi prebivalci teh nazivov ne rabijo. „Ta govori drevinski, oni krajnški“ pravijo eni o drugih. Zarad tega nazivam to podnarečje „krajnško“; govori se v Sladkogorskej, Kostrevniškej, Križevskej (na Slatini), š. Peterskej (na medvedovem selu), Šmarskej in nekoliko tudi v Ponkviškej župniji, skoraj celó do sv. Jurja (za južno železnico). —

Imper. od theme: vid je viš, ako debeli soglasnik ali samoglasnik sledi. N. pr.: viš, viš, zajč leti; viž ga! Nikakov ne: viži ali viši; vedno v pomenu „glej“, ne pa „vidiš“; kajti v hitro izgovorjenih prašalnih stavkih se mesto: na pr. ga vidiš? tukaj glasi: ga vidš ali ga vidč(š).

Tukaj je samo beseda: mestján v rabi.

T nadvladuje v tj-skupini; n. pr. mesto pism. tijá ali tja se tukaj glasi: tjaj, taj, tá. Zanimivo je, da se glasi tukaj pri volovskej vožnji: stíja (= od sebe), v š. Jurji pa uže: éa, éa vahá.

Glag. zapečatiti ima tukaj v part.: zapečájjen; n. pr. zapečájenu pismu; glagol se glasi: zapečáđiti, od samostavnika ali theme: „pečad“,

*) V novosl. je od kor. bǎd- prilóg baden (wach, aufmerksam) in badnik = badnjak. [1) Holzklotz, brennend am Christabend, 2) Christabend, 3) Vigilienfasten (auch vor verschiedenen Heiligenfesten).] Takó Zalokar. J. Pajk

**) Najbrže = Dravinjeci — Krajnčani. J. P.

koja služi vsem drugim sklonom razve imenovalnika za podlago. Imenovalnik se glasi: pičet, ali n. pr. acc.-pl. pečáde, z naglašeno drugo slovkó. Govori se: tri pečáde sim udáru na písmu (naglašeni á se moló, sredi med a in o izgovarja); jako redko se sliši: prejel sim tri pičete (tukaj ima naglas velik upliv).

Glag. zmôčiti ima: zmûčen — tukaj je dolgi naglašeni û mesto starosl. on; n. pr. mûš, mûž, mesto stsl. monž. V izgovarjanju se ločita zmôčen (verwirrt) in zmočen (durchnässt) tako-le: mûž ji zmûčen, žina ji zmûčena, — drugo pa: klobuk ji zmâûčen ali zmočin, suknja ji zmâûčena ali zmočina. (Kratek naglašeni o se čestokrat nategne v dvozvóčni au. Nenaglašen se kakor kratek o ali u izgovarja.) —

Glag. nasítiti ima: nasičen, n. pr. vuli su ži nasičeni.

Krotiti ima pravilno: ukručén, vkručén; glagoli: vkrutiti, vkručati; prilóg: krutek.

Glag. tratiti ima: tračén; n. pr. žvina je strâčena; strâčeni denar, ungiltiges Geld; strâčena jinva (in se celó noslja), v pomenih „verderben, verwüsten“. Sliši se, ali redko: stratjen, n. pr. vse ji strâtjeno.

Čutiti se glasi v part. pf. pass.: čutjen.

Pri premembi zdj se lahko zabiležite dve obliki, ki se skupaj rabite. N. pr. tupuriše ji zagužino ali zaguždínu (če se i naglaša), sicer pa: tupuriše ji zagâûženu ali zagâûzdjenu. Samost. záguzda = zagvozda.

Izpriditi ima dve obliki: 'spridjen in 'sprijen; prvo nahajam v primeru: ti, 'spridjenec ti! drago pa v part. pf. pass., n. prim.: A) Naš sôúsed se ji čisto 'spridu; B) Ja, čisto je 'sprijen zdaj.

Glag. réditi (ordnen) se tukaj rabi: réjen, n. pr. tuvoja hiša ji dubru vréjena.

Glag. rediti (nähren) pa: rejín, n. pr. tuvoja krôva ji dubru rejína (pismo: rején). Obadva deležnika se ločita po naglasku.

Plóđiti se glasi v part. plójen (zaplójen); od vodíti: vâújen (pism. vójen).

K r i t i k a.

J. Parapat.

Opis jugoslavenskih novaca

Prof. Sime Ljubića, ravnatelja narodnoga zemaljskoga muzeja i knjižnice v Zagrebu etc. Sa 20 u mjeđu urezanih tabla i dvie slike na drvorezu. U Zagrebu 1875. Artističko-typografički zavod Drag. Albrechta. Vel. 4°.

To knjigo so naši listi že davnaj naznanili, a ne verjamemo, da je ktero njih vredništev res videlo prekrasno to delo; gotovo bi se bilo več

povedalo o njem. Saj se je poročevalec teh vrstic zastoj oziral v Ljubljani po tej v Zagrebu — tedaj v bližini naši — izišli knjigi, dokler jo je prejel po raznih ovinkih od druge strani. Jugoslovansko knjigotrštvo je še v povojih, naši knjigotršci so Neslovenci — da več ne rečemo — in dokler so njih prodajalnice napolnjene samo z nemškimi knjigami in v Ljubljano prej dobivamo literarna dela iz Berolina nego iz Zagreba in sploh slov. juga, do tja pravimo so slovenske Atene britka ironija.

O slov. knjigotrštvu vendar nismo namenjeni govoriti, vrnimo se torej k g. Ljubičevemu delu. To vam je knjiga, da človeku srce radosti poskakuje. Vnanja oblika in notranji obsežek sta enako krasna. K temu sta poleg g. pisatelja pomogla svitli knez srbski Milan in ces. akademija znanostij v Beču. Ker je delo pisano za strokovnjake, hočemo tu posneti, kar je splošne važnosti.

V XXVII strani močnem vvodu učeni pisatelj podaja pregled knjig, ktere omenjajo ali opisujejo jugoslavenske novce. Poleg Du Fresne-a leta 1680, Anselma Bandurića 1718, Zanetti-a 1750, Muratori-a, Zirutti-a, Bernarda Nani-a 1750, najdemo Srba Dimitrija Davidovića in Ivana Raića, pomagjarjenega Nemca Ivan Luczenbacher-a, ki je l. 1843 opisal 43 jugoslav. novcev, toda nepoznanje jugosl. prošlosti in jezika ga je zapeljalo v marsiktere pomote, da je novce pogrešno čital in pripisoval jih napačnim gospodom. V njegove zmote so zabredli Nemci Joachim, Appel, Reichel, Schweitzer, tedaj njih modrovanje o jugosl. numismatiki velja toliko kolikor nič. Premnogo je storil za jugosl. numismatiko dr. Janko Šafařík v Belemgradu. Toda vse prekosi prekrasno Ljubičevo delo. Njemu so se odprli viri, katerih njegovi predniki niso poznali. Zajemal je iz bogatih zbirk v Belemgradu, iz numismatičnega kabineta srbskega kneza Milana, iz carskega v Beču, iz muzejev v Zagrebu, Benetkah, Padovi in privatnih zbirk po raznih jugosl. mestih. Posrečilo se mu je strmečim numismatikom opisati ogromno število 4699 več ali manj različnih jugosl. novcev, ko je bilo prej komaj dobrih 100 vrst znanih. In izmed teh je opisanih iz knjig samo 348, vsi drugi novci pa naravnost po izvornikih ali po zanesljivih odtisih.

Prof. Ljubić vse novce razdeljuje na tri vrste: groše — denarii ali denarii grossi — polugroše, ki so po teži in velikosti manjši, slični beneškemu „mezzanino“, in meljušnike ali četvrtake, katerih gredo štirje na eden groš podobni beneškemu soldinu. Vender težne razmere niso natanko določene. Sploh so, vsaj najstarejši, po bizantinskem slogu kovani, potem je nadvladal beneški slog. Kar zadeva pismenke in jezik na jugosl. novcih, razvidno je, da so na bulgarskih skoro po vsem le slovenski napisi, na srbskih slovenski in latinski, na bosenskih z malimi izjemami latinski. Ko je g. pisatelj še obravnaval podobo novcev, pravo kovanja, kovnice, zmes, notranjo vrednost jugosl. novcev, prestopa k opisanju posamesnih novcev. Začenja pri bolgarskih. Pečat cara Šišmana je na čelu. Novci iz prvih časov niso znani, brž ko ne so bili bizantinskim toliko podobni, da se ne dajo razločiti od njih, ali pa Bulgari tačas celo niso kovali. Še le, ko jih je car Asien I. 1186—96 rešil iz robstva iztočnega carstva, imamo novce, ki jih zanesljivo pripisujemo imenovanemu caru. G. pisatelj opisuje 140 različnih grošev, 2 polugroša in 7 bakrenih novcev. Po večem videmo na eni strani blagoslovenega odrešnika s krono, na drugi strani cara in carice Heleno, držeča

prapor z raznimi razlikami in monogramom, velečim: Asien car blgarski makedonski. *)

Od njegovega sina Ivana Asiena II. navaja g. pisatelj 9 grošev z monogramom: Asien car blgarski grški, makedonski; od Mihelja II. Asiena (1245—48) 5 novcev; od Svetoslava (1291—1322) 14 novcev; od Mihelja III. (1323—30) 5 novcev; od Vidina Stracimira iz Vidina (1371—97) 19 grošev in 2 polugroša, in od Šišmana (1371—95) 11 različnih novcev. Nesreča pri Nikopoli 1395 je pokopala Bulgare in samostojne njih novce. S tem doidemo k srbskim. Pečat Urošev nas vpelje. Prvi, ki je zanesljivo koval novce, bil je Vladislav 1234—41. Iz Ogerske pokliče v Srbijo saksonske rudarje, da se naselijo in sezidajo rudarsko mesto Novobrdo. Koval je po načinu in obliki bulgarskih novcev tasta svojega Asiena II. in njegovi kovničarji so bili boje Bulgari, saj so napisi na njegovih novcih samo slovanski, ko so na onih njegovega brata Uroša I. po beneški obliki skozi in skozi latinski. Vladoslavovih novcev opisuje g. pisatelj 47 različnih, razdeljenih na tri vrste, katerih prva nosi napis „Štefan“, druga „Vladislav“, in tretja obe imeni skupaj.

(Konec prih.)

Književni vestnik.

J. P.

Marljivi g. Andr. Komelj, c. kr. stotnik, je izdelal zopet zaslužno delo (za naš v vojaški suknji vzdihujoči čas): „Službeni reglement ali službeni pravilnik za c. kr. vojsko“, poslovenil s pomočjo And. Komelja Ignacij Robas v Celovcu, v tiskarni Mohorjevega društva 1875, cena 35 kr. S tem delom se bode izdatno pomagalo našemu mlademu (in staremu bojaželjnemu) čitateljstvu, posebno pa vojaškemu, koji uživa sedaj prvokrat srečo, v svojem jeziku kaj več o vojaščini — kakor vse kaže, narodom jako potrebnej znanosti — zvedeti. Gosp. Komelju gre hvala, da glede vojaške literature baš ledino orje, a zato obilo (zaslužene) slave žanje. — I tako važno lit. delo, o kojem bode šče gotovo večkrat govor, ker je prvo te vrste, so prof. Žepiča „Latinsko-slovenske vaje“ (izdane v Novem mestu in na prodajo pri O. Klerru in Blazniku v Ljubljani in pri Ed. Ferlincu v Mariboru). To je obširno in mnogovrstno delo, tiskano na stroške dež. blagajnice kranjske. Ono obsega: „Latinsko-slovenske vaje za I. gimn. razred“ (str. 88); potem „Latinsko-slovenske vaje za II. gimn. razred“ (str. 111), „Slovar k latinskim vajam za I. gimn. razred po §§ razvrščen“ (str. XXXV), potem „Slovar k lat.-slov. vajam za I. in II. gimn. razred“, 2 dela, lat.-slov. (str. 174), in slov.-lat. del (str. 116). Cena vsemu temu vkupnemu delu je 2 gld., kar samo na sebi nij mnogo, a za učence bi utegnolo biti. O notranjej vrednosti tega dela pričakujemo poročila kakega strokovnjaka. — Program varaždinske realne gimnazije prinaša 21 nar. slov. pripovedstij (v narečju napisanih) od prof. Valjavca, strokovnjaka v tej zadevi.

*) Dannenberg (Numism. Zeitschrift Jahrg. II. Wien 1870 str. 517 in dalje) trdi, da v srednjem veku so katoliški narodi skoraj izključivo latinščino rabili na novcih in navaja redke izgede nemških napisov na nemških denarjih. Jugosl. novci spričujejo, da so Slovani veliko pred Nemci in jako obširno upotrebljevali tudi na kovinah svoj narodni, starodavni, čestitljivi jezik.

Pis.